

Πέρσες του Αισχύλου

Ευάγγελος Β. Τσακνάκης

Φοιτητική Εργασία (ΕΛΠ3165, ΑΠΚΥ)
Δολίχη, 10-2011

Περιεχόμενα:

Εισαγωγή

A. Αντιθετικά ζεύγη στην τραγωδία των Περσών

- i. Έλληνες - Βάρβαροι
- ii. Δημοκρατία - Μοναρχία
- iii. Ολιγάριθμος – Πολυάριθμος λαός

B. Η συμβολή των αντιθετικών ζευγών στην εξερεύνηση των μεγάλων θεμάτων του έργου

- i. Η σύγκρουση δύο κόσμων
- ii. Η θεία δικαιοσύνη
- iii. Πόλεμος – θάνατος – θρήνος

Επίλογος

Βιβλιογραφία

Εισαγωγή

Ο Αισχύλος παρουσίασε την τραγωδία «Πέρσες» οκτώ χρόνια μετά τη λήξη των Περσικών Πολέμων (472 π.Χ.), κερδίζοντας, μάλιστα, το πρώτο βραβείο.¹ Είναι η πρώτη ολοκληρωμένη τραγωδία που διασώζεται από την αρχαία Ελλάδα.² Παρουσιάζει τον αντίκτυπο της καταστροφικής ήττας των Περσών στη Σαλαμίνα όπως τον αντιμετώπισε η Περσική πλευρά.

Η υπόθεση του έργου εκτυλίσσεται με τη συμβολή αρκετών αντιθετικών ζευγών. Στην παρούσα μελέτη, θα εξετάσουμε τρία παραδείγματα: Έλληνες – βάρβαροι, δημοκρατία – μοναρχία, ολιγάριθμος – πολυάριθμος λαός. Θα τα εντοπίσουμε στην τραγωδία και, στη συνέχεια, θα ερευνήσουμε με ποιες μορφές εκδηλώνονται. Έπειτα θα εστιάσουμε στη συμβολή των ανωτέρω αντιθετικών ζευγών στην εξερεύνηση των μεγάλων θεμάτων του έργου (σύγκρουση δύο κόσμων, θεία δικαιοσύνη, πόλεμος – θάνατος – θρήνος).³

A. Αντιθετικά ζεύγη στην τραγωδία των Περσών

i. Έλληνες - Βάρβαροι

Η τραγωδία του Αισχύλου, στο σύνολό της, διαπερνάται από το αντιθετικό ζεύγος «Έλληνες – βάρβαροι», καθώς η υπόθεση του έργου διαπραγματεύεται την τραγωδία των Περσών μετά την ήττα τους από τους Έλληνες. Στην

αρχή της τραγωδίας εμφανίζεται ο Χορός (στιχ. 1-155), ο οποίος αποτελείται από γέροντες Πέρσες που προσμένουν να πληροφορηθούν για την έκβαση της εκστρατείας του Ξέρξη στην Ελλάδα. Το δε κίριο όπου υποτίθεται ότι συνεδριάζουν οι γέροντες αφήνεται στη φαντασία των θεατών.⁴ Στο μεγαλύτερο μέρος της παρόδου τονίζεται η μεγάλη δύναμη των Περσών, καθώς και ο απρόμητος χαρακτήρας τους. Ο Χορός, που προοικονομεί την εξέλιξη του έργου, παρουσιάζει την υπεροχή των Περσών σε αντιδιαστολή με τους Έλληνες, παρ' όλο που οι τελευταίοι αναδεικνύονται, τελικά, οι νικητές της ναυμαχίας.

Όταν, στη συνέχεια, εμφανίζεται η Βασίλισσα, η μητέρα του Ξέρξη, εξιστορεί στο Χορό το όνειρο που είδε (στιχ 181-187):

*Είδα πως ήρθαν καλοντυμένες δύο γυναίκες,
η μία με πέπλο περσικό, η άλλη με δωρικό [...]
Κι έλαχε να 'χει για πατρίδα την Ελλάδα η μια,
τη χώρα των Βαρβάρων η άλλη.*

Σ' αυτούς τους στίχους τα αντίθετα εμφανίζονται με τις μορφές δύο γυναικών αποσκοπώντας στη διέγερση της φαντασίας των θεατών, δύο γυναικών που συμβολίζουν την Ασία και την Ελλάδα. Η Αθήνα βρίσκεται στη δύση, όπως απαντάει ο Χορός στη βασίλισσα στο στίχο 232 και, κατά συνέπεια, το ζεύγος Έλληνες – βάρβαροι εκδηλώνεται με τη μορφή της δύσης και της ανατολής.

Στους στίχους 249-531, μέσω των οποίων ο αγγελιαφόρος εξιστορεί τα ολέθρια για τους Πέρσες νέα της ναυμαχίας, δημιουργούνται στο θεατή του έργου οι εικόνες της σύγκρουσης εθνών: των Ελλήνων και των Βαρβάρων. Για παράδειγμα (στιχ. 399-407):

*Κι όλοι σε λίγο καθαρά φάνηκαν μπρος μας.
Πρώτα με τάξη πήγαινε το δεξί κέρασ
κι ακολούθησε όλος ο στόλος. Κι άκουγες
μια δυνατή κραυγή: «Εμπρός, παιδιά των Ελλήνων,
ελευθερώστε την πατρίδα, ελευθερώστε
τα τέκνα, τις γυναίκες, τα ιερά των πατρικών θεών,
τους τάφους των προγόνων: Νυν υπέρ πάντων αγών!»
Κι απ' τη δική μας τη μεριά τους απαντούσε
μια βουή στα περσικά. Δεν έμενε καιρός.*

Στη συνέχεια του έργου, όταν η βασίλισσα έχει καλέσει το Χορό να δεηθεί στον τάφο του βασιλιά Δαρείου για να παρουσιασθεί το πνεύμα του νεκρού βασιλιά, ο Δαρείος ακούει από το στόμα της βασίλισσας όλα τα δεινά των Περσών. Ο νεκρός βασιλιάς αποκαλύπτει τις προφητείες σχετικά με τα μελλούμενα των Περσών αποκλειστικά σε σχέση με τους Έλληνες (681-852) και απαντάει στον Χορό πως οι Πέρσες θα είναι ευτυχισμένοι μόνο εάν δεν ξαναεπιτεθούν στην Ελλάδα:

*Εάν δεν εκστρατεύσετε στη χώρα των Ελλήνων,
ούτε καν με δυνάμεις πιο πολυάριθμες.*

¹ Meier (1997), σ. 89.

² Said (2010), σ. 296.

³ Στην παρούσα μελέτη θα χρησιμοποιήσουμε τη μετάφραση των Περσών του Παν. Μουλλά. Βλ. Μουλλάς (2010).

⁴ Said (2010), σ. 299.

Γιατί μ' εκείνους είναι σύμμαχος η ίδια τους η γη (στιχ. 790-792).

Έτσι, οι θεατές της θεατρικής παράστασης φαντάζονται τις σκηνές που θα διαδραματισθούν σε περίπτωση που επαληθευτούν οι προφητείες, μέσα από το ζεύγος των Ελλήνων και Βαρβάρων:

*Των θεών τα λόγια βγαίνουν όλα αληθινά.
Κι αν έτσι έχει το πράγμα, ο Ξέρξης, τρέφοντας
κούφιες ελπίδες, έχει αφήσει αμέτρητους
και διαλεχτούς πολεμιστές του κάτω εκεί
όπου το ρεύμα Ασωπού βρέχει τον κάμπο,
ευφροσύνη τροφή στη γη των Βοιωτών.*

*Κι εκεί τους μέλλεται να δουν τις πιο μεγάλες συμφορές
για την αλαζονεία τους και τ' άθεο φρόνημά τους (στιχ.
803-808).*

Τέλος, στον επίλογο της τραγωδίας εμφανίζεται ο κουρελιασμένος Ξέρξης (στιχ. 909-1077) και καθώς αναφέρεται στη σύγκρουση μεταξύ Ελλήνων και Βαρβάρων θρηνεί τα όσα συνέβησαν. Ολόκληρη η τραγωδία, λοιπόν, κινείται στον άξονα του αντιθετικού ζεύγους «Έλληνες – βάρβαροι».

ii. Δημοκρατία - Μοναρχία

Το αντιθετικό ζεύγος «δημοκρατία – μοναρχία» είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικό σε όλο το έργο του Αισχύλου, καθώς ο Ξέρξης, ως μονάρχης των Περσών, εκστράτευσε ενάντια στη δημοκρατική Αθήνα. Ο θρίαμβος μιας ανώτερης μορφής πολιτικής οργάνωσης, της δημοκρατίας, ταυτίζεται με τη Σαλαμίνα.⁵ Στην αρχή της τραγωδίας, λοιπόν, ο Χορός αναφέρει (στιχ. 1-7):

*Των Περσών που έχουν φύγει στην Ελλάδα
να εμείς οι «Πιστοί», καθώς μας λένε.
Είμαστε οι φύλακες μέσα στ' ολόχρυσο
λαμπρό παλάτι. Για το βάρος των χρόνων μας,
ο ίδιος ο Ξέρξης βασιλιάς,
γιος του Δαρείου,
μας διάλεξε στη χώρα ν' αγρυπνούμε.*

Ο Αισχύλος, ο οποίος έγινε μάρτυρας της μετάβασης από την τυραννίδα στη ριζοσπαστική δημοκρατία,⁶ απευθύνεται σε ένα κοινό, το οποίο απολαμβάνει τα πλεονεκτήματα της Δημοκρατίας και μέσω των παραπάνω στίχων κάνει αισθητή την αντίθεση της μοναρχίας με τη δημοκρατία. Επιπλέον, η εξουσία του μονάρχη, ο οποίος ζει στο ολόχρυσο παλάτι, ασκείται καθολικά στους υπηκόους του. Οι δε Πέρσες, ως δουλοπρεπείς, αισθάνονται ιδιαίτερη τιμή, μάλιστα, επειδή ο Ξέρξης επέλεξε αυτούς «στη χώρα ν' αγρυπνούνε».

Στους στίχους 75-77, «ο βίαιος άρχοντας σπρώχνει το θεϊκό κοπάδι του από χώρα σε χώρα», επισημαίνοντας έτσι την απόλυτη εξουσία του μονάρχη, ενώ στους στίχους 128-129 ο Ξέρξης εμφανίζεται ως στρατηλάτης αρχηγός και ο στρατός του ως σμήνος από μέλισσες. Η επιβλητικότητα της βασίλισσας, από την άλλη πλευρά, η οποία αντικαθιστά στο σκηνικό χώρο τον Ξέρξη, γίνεται αμέσως αντιληπτή με την μεγαλόπρεπη εμφάνισή της στη σκηνή, καθώς και με το διάλογο που κάνει με το Χορό (στιχ. 155-247).

Η αντίθεση των δυο πολιτικών συστημάτων γίνεται φανερή πέρα από κάθε αμφιβολία από το όνειρο της βασίλισσας. Οι καλοντυμένες γυναίκες που η βασίλισσα είδε στο όνειρό της, δεν υποτάχθηκαν και οι δύο στο βασιλιά Ξέρξη, παρά μόνο αυτή που φορούσε το περσικό πέπλο.

*Και μου φαινόταν πως είχαν πιαστεί στα χέρια,
και ο γιος μου, βλέποντάς τες, πάει και τις χωρίζει,
τις γαληνεύει και τις ζεύει στο άρμα του
κρεμώντας χαλινά στον τράχηλό τους.
Και η μία καμάρωνε με τούτη τη στολή
κι άπλωνε στόμα υπάκουο στα γκέμια.
Μα η άλλη κλώτσαγε και ξαφνικά
πιάνει και κομματιάζει με τα χέρια της
όλα τα σύνεργα του δίφρου και, τινάζοντας
τα χαλινάρια της, αρπάζει το ζυγό
με λύσσα και τον σπάει στη μέση (στιχ. 188-198).*

Ο Χορός, στο στίχο 242, απαντάει στη βασίλισσα πως οι Αθηναίοι «δεν λογιάζονται δούλοι και υπήκοοι κανενός». Έτσι, τονίζονται οι διαφορές μεταξύ των δημοκρατικών Αθηναίων και των δουλοπρεπών -αλλά περήφανων- Περσών.

Στους στίχους 350-352 η βασίλισσα ρωτάει τον αγγελιοφόρο:

*Πες μας η ναυμαχία πως άναψε;
Ποιοι πρώτα άρχισαν; Οι Έλληνες; Ή ο γιος μου,
με υπεροψία για τα πολλά καράβια του;*

Η βασίλισσα στη θέση των Περσών τοποθετεί το πρόσωπο του Ξέρξη, διαχωρίζοντάς τον, ως απόλυτο μονάρχη, από τους Έλληνες που δεν τους κυβερνάει ο ένας, αλλά δημοκρατικά εκλέγουν τους άρχοντές τους.⁷

Η βασίλισσα, αργότερα, απευθύνεται στο χορό με τα εξής λόγια:

*Κι αν πριν γυρίσω φτάσει το παιδί μου,
παρηγορήστε το και φέрте το προς το παλάτι,
στις συμφορές μας μην τυχόν προσθέσει κι άλλη μια
(στιχ. 529-531).*

⁵ Πετρίδης (2010), σ. 98.

⁶ Said (2010), σ. 298.

⁷ Ασφαλώς, όλες οι ελληνικές πόλεις δεν είχαν δημοκρατικό πολίτευμα π.χ. η Σπάρτη, αλλά το έργο του Αισχύλου απευθυνόταν στους Αθηναίους.

Διαπιστώνουμε πως ο βασιλιάς όχι μόνο δεν θα δώσει εξηγήσεις, αλλά οι υπήκοοί του είναι υποχρεωμένοι να τον παρηγορήσουν παρ' όλη την καταστροφική ήττα που προκάλεσε. Το κοινό που παρακολουθούσε την παράσταση σίγουρα αντιλαμβάνονταν αυτήν την αντίθεση σε σχέση με τους Έλληνες αρχηγούς. Παρόμοια διαπίστωση προκύπτει και από τα λόγια της βασίλισσας όταν ολοκλήρωσε την αφήγηση του ονείρου της προς το Χορό:

*Κι όμως,
να ξέρετε: αν νικήσει ο γιος μου,
θα 'ναι άντρας θαυμαστός. Αν δεν νικήσει,
δεν έχει στην πατρίδα του να δώσει λόγο.
Αλλ' αν σωθεί, θα 'ναι και πάλι βασιλιάς στη χώρα αυτή
(στιχ. 211-215).*

Ό,τι και να συμβεί, δηλαδή, ο βασιλιάς παραμένει βασιλιάς και δεν είναι υποχρεωμένος να λογοδοτήσει σε κανέναν.

Στους στίχους 583-588, από την πλευρά των Περσών, αναφέρονται ορισμένα χαρακτηριστικά της δημοκρατίας τα οποία, όμως, χαρακτηρίζουν τους Αθηναίους και όχι τους Πέρσες:

*Λίγο ακόμα κι οι λαοί μας στην Ασία
των Περσών δεν θα τιμούν τους νόμους,
φόρους πια δεν θα πληρώνουν υπακούοντάς
με τη βία στις προσταγές του βασιλιά μας,
κι ούτε πια στα γόνατα θα πέφτουν
να τον προσκυνάνε.*

Έτσι ο Αισχύλος πετυχαίνει την αντιπαραβολή των χαρακτηριστικών ανάμεσα στα δύο πολιτεύματα οξύνοντας τη φαντασία των θεατών.

Ο Χορός, κατά τη διάρκεια της πρόσκλησης του νεκρού Δαρείου, αναφέρει τον βασιλιά ως ισόθεο (στιχ. 635) και όταν πια εμφανίστηκε το είδωλο του Δαρείου, ο νεκρός ανέφερε:

*Αλήθεια, αυτοί προκάλεσαν τη συμφορά
τη φοβερή κι αξέχαστη, που σαν κι αυτήν
δεν ήρθε άλλη καμιά τα Σούσα να ερημώσει,
αφότου έδωσε ο Δίας το προνόμιο
έναν το σκήπτρο να 'χει στην Ασία,
γη των αρνιών, και μόνο αυτός να κυβερνάει (στιχ. 759-
764).*

Επομένως, ο Αισχύλος δημιουργεί την εντύπωση πως οι Πέρσες αντιλαμβάνονταν τη μοναρχία ως θεία βούληση.

Κατά την επιστροφή του Ξέρξη η αφήγηση τρέπεται σε θέαμα, ενώ η είσοδος του ρακένδουτου βασιλιά αποτελεί μοναδικό παράδειγμα στη σωζόμενη ελληνική τραγωδία.⁸ Ο Χορός αποδεικνύεται ότι έμεινε πιστός και

υπάκουος στον βασιλιά, καθώς τον χαιρετίζει με τα εξής λόγια:

*Για σένα βγάζω πένθιμη κραυγή,
χαιρετισμό στο γυρισμό σου,
το θρήνο πνίγω μες στο δάκρυ
σαν μοιρολόι Μαριανδυνό! (στιχ. 935-938).*

Όστε ο Χορός παρηγορεί, λοιπόν, τον Ξέρξη όπως όρισε η βασίλισσα στο στίχο 530, ενώ υπακούει και στις διαταγές του κλαίγοντας για την καταστροφή που προκάλεσε ο Ξέρξης:

*Ξέρξης: Κλάψε το στράτευμα! Μάδησε τα μαλλιά σου
Χορός: Σύριζα, σύριζα, σπαραχτικά
Ξέρξης: Στα μάτια σου βροχή το δάκρυ
Χορός: Στα μάτια μου βροχή το δάκρυ (στιχ. 1062-
1065)*

Ο Αισχύλος πιθανόν να κάνει χρήση της αντίθεσης μεταξύ της μοναρχίας και της δημοκρατίας ώστε να προκαλέσει αίσθημα υπερηφάνειας και υπεροχής στο δημοκρατικό αθηναϊκό κοινό του θεατρικού έργου. Εξάλλου, ο Φρύνιχος, ένας παλαιότερος τραγικός, όταν ανέβασε την τραγωδία της καταστροφής της Μιλήτου από τους Πέρσες τιμωρήθηκε με πρόστιμο επειδή προκάλεσε θλίψη στο κοινό, θυμίζοντας του την καταστροφή.⁹

iii. Ολιγάριθμος – Πολυάριθμος λαός

Η ολιγάριθμη Αθήνα και η πολυάριθμη Ασία αποτελούν ένα ακόμη αντιθετικό ζεύγος που διαπερνά την τραγωδία. Ήδη, στους στίχους 21-32, ο χορός απαριθμεί τους πολλούς αρχηγούς του μεγάλου περσικού στρατού. Η Βαβυλώνα στέλνει «ανάμικτα πλήθη,/ ναύτες πάνω σε πλοία και μαχητές αγέρωχους/ για την αξιοσύνη τους στο τόξο» (στιχ. 54-56) και «της πολυάνθρωπης Ασίας ο βίαιος άρχοντας/ από χώρα σε χώρα, από στεριά και θάλασσα,/ στρώχνει το θεϊκό κοπάδι του, περήφανος/ για τους άξιους, σκληρούς αρχηγούς του» (στιχ. 75-78). «Κανείς δεν θα μπορέσει την απέραντη/ ανθρωποπλημμύρα αυτή να συγκρατήσει» (στιχ. 97-98). Όταν η βασίλισσα ρωτάει εάν οι Αθηναίοι έχουν πολύ στρατό στις διαταγές τους (στιχ. 235), ο Χορός δεν απαντάει θετικά ή αρνητικά αλλά αινιγματικά: «τέτοιο στρατό που 'φερε πλήθος συμφορές στους Μήδους!» (στιχ. 236). Όταν ο αγγελιοφόρος μεταφέρει τα κακά νέα στο Χορό και τη βασίλισσα γίνεται πάλι αναφορά στην πολυάριθμη Ασία με τον Αρτεμβάρη «αρχηγό μυρίων ιππέων» στιχ. 303 και τον «Μάταλλο από τη Χρύσα, ο αρχηγός μυρίων ανδρών» (στιχ. 315), οι οποίοι έπεσαν νεκροί στη ναυμαχία. Το ίδιο συνέβη και με τον αρχηγό τριάντα χιλιάδων μαύρων καβαλάρηδων (στιχ. 318),

⁸ Said (2010), σ. 304.

⁹ Meier (1997), σ. 89.

καθώς και με τον Θάρυβη που κυβερνούσε πεντακόσια πλοία (στιχ. 323-324).

Μέχρι αυτό το σημείο περιγράφεται ο πολυάριθμος στρατός των Περσών, καθώς και οι σκηνές της εκστρατείας και της ναυμαχίας. Έπειτα, η βασίλισσα ρωτάει για τον αριθμό των Ελλήνων:

*Μα ξαναγύρνα πίσω και αποκρίσου μου:
Τόσα πολλά καράβια είχαν οι Έλληνες
Και τόλμησαν στο ναυτικό το περσικό
ν' αντιπροτάξουν τα έμβολά τους; (331-336).*

Ο αγγελιοφόρος απαντάει:

*Αν ήταν απ' τον αριθμό, να ξέρεις,
θα κέρδιζαν οι βάρβαροι. Γιατί όλα κι όλα
τα ελληνικά καράβια ήταν τριακόσια.
Κοντά σ' αυτά ήταν και δέκα ακόμα επίλεκτα.
Ενώ, το ξέρω, ο Ξέρξης οδηγούσε
χίλια καράβια και διακόσια εφτά γοργόπλοια.
Νάτη η αναλογία. Θαρρείς γι' αυτήν
πως χάσαμε τη μάχη; Όχι καθόλου (στιχ. 337-344).*

Έτσι, λοιπόν, η αντίθεση πολυάριθμη Ασία - ολιγάριθμη Ελλάδα γίνεται αμέσως αντιληπτή στους θεατές του έργου. Επιπλέον, οι αριθμοί που τονίζουν το μεγάλο στρατιωτικό δυναμικό των Περσών και το πλήθος των πλοίων τους, αναπροσαρμόζονται πλέον για να συμβολίσουν το μέγεθος της καταστροφής στη Σαλαμίνα.¹⁰

Ο Χορός, στη συνέχεια, αναφέρει:

*Δία βασιλιά, που αφάνισες
των αγέρωχων Περσών
την πολυάνθρωπη στρατιά (στιχ. 532-534),*

αποδίδοντας, έτσι, την καταστροφή των Περσών στο Δία, αφού ο ολιγάριθμος ελληνικός στρατός δεν θα ήταν ο νικητής δίχως τη θεϊκή συμβολή. Το είδωλο του Δαρείου, όταν εμφανίζεται, αναφέρει:

*Κι ύστερα
μου 'λαχε εμένα ο κλήρος που ποθούσα
και με πολύ στρατό πολλούς πολέμους
ξεσήκωσα, χωρίς ποτέ να φέρω
στη χώρα μου τόσο κακό (στιχ. 778-782).*

Ο Δαρείος εμφανίζεται μεν ως συνετός βασιλιάς όσο ζούσε, προσδίδει όμως και διάρκεια της πολυάριθμης Ασίας στο παρελθόν. Τέλος, η οπλιτική ιδεολογία της έμπρακτης αλληλεγγύης και της ακλόνητης δύναμης των Ελλήνων που κυριαρχεί στην τραγωδία,¹¹ με τις αναφορές που γίνονται στο τόξο των Περσών και στο δόρυ των Ελλήνων, δηλαδή οι Πέρσες πολεμούν από μακριά και οι Έλληνες ενωμένοι με την πρακτική της

οπλιτικής φάλαγγας, συνέβαλε στη νίκη των ολιγάριθμων Ελλήνων.

B. Η συμβολή των αντιθετικών ζευγών στην εξερεύνηση των μεγάλων θεμάτων του έργου

i. Η σύγκρουση δύο κόσμων

Οι Έλληνες και οι βάρβαροι αποτελούν δύο διαφορετικούς κόσμους, καθώς πρόκειται για δύο διαφορετικούς λαούς, οι οποίοι έχουν διαφορετικές παραδόσεις, οι άνθρωποι μιλούν διαφορετικές γλώσσες και έχουν διαφορετική αντίληψη των πραγμάτων. Ακόμη, οι Πέρσες έχουν εκπαιδευτεί στον πόλεμο της στερίας και πολεμάνε κυρίως με τόξο, ενώ οι Έλληνες πολεμάνε κυρίως με δόρυ, αλλά τους «ανήκει» και η θάλασσα.

Ο κόσμος των βαρβάρων είναι δουλοπρεπής και υποτακτικός του Μεγάλου Βασιλέα, ενώ οι Αθηναίοι, στους οποίους απευθύνεται και η θεατρική παράσταση, είναι ο λαός της δημοκρατίας. Συγκρούονται, δηλαδή, δύο πολιτεύματα και υπερισχύει η δημοκρατία.

Ο λαός της Αθήνας έχει αναπτύξει έναν πολιτισμό και έναν στρατό που είναι σε θέση να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τον εχθρικό στρατό, ακόμη και εάν είναι κατά πολύ περισσότερος. Έτσι, οι δύο κόσμοι συγκρούστηκαν και οι πολυάριθμοι Πέρσες ηττήθηκαν από τους ολιγάριθμους Έλληνες.

Μέσα από τα αντιθετικά ζεύγη που αναλύσαμε, λοιπόν, προβάλλεται ένα μεγάλο θέμα της τραγωδίας: η σύγκρουση δύο διαφορετικών κόσμων, των Περσών και των Ελλήνων.

Εικόνα 1: Kaulbach, Wilhelm von. 1868. Die Seeschlacht bei Salamis (Wikipedia Commons)

ii. Η θεία δικαιοσύνη

Η θεία δικαιοσύνη αποτελεί, επίσης, ένα μεγάλο θέμα στο έργο του Αισχύλου. Ο στρατός των Περσών δεν θα είχε νικηθεί αν δεν ήταν θέλημα του Διός: «Δία βασιλιά, που αφάνισες/ των αγέρωχων Περσών/ την πολυάνθρωπη στρατιά» (στιχ. 532-534). Την ήττα των Περσών προκάλεσαν οι ίδιοι οι θεοί όπως επιβεβαιώνει το είδωλο του Δαρείου :

¹⁰ Said (2010), σ. 304.

¹¹ Cartledge (2007), σ. 24.

Δαρειός: Α, οι χρησμοί τι γρήγορα που αλήθεψαν!
Όρισε ο Δίας και ξέσπασαν στο γιο μου
οι προφητείες. Κι εγώ γελιόμουν κι έλεγα πως οι θεοί
θα τις αργοπορούσαν! Μα όταν στο χαμό σου
μόνος σου τρέχεις, τρέχει κι ο θεός! (στιχ. 739-743)

***

Κι εκεί τους μέλλεται να δουν τις πιο μεγάλες συμφορές
για την αλαζονεία τους και τ' άθεο φρόνημά τους.
Γιατί δεν ντράπηκαν, στη γη σαν ήρθαν των Ελλήνων,
ν' αρπάζουνε τ' αγάλματα των θεών και τους ναούς
να καίνε, έτσι που γίναν άφαντοι οι βωμοί
και γκρεμίστηκαν τα ιερά συθέμελα.
Γι' αυτό πληρώνουν τώρα τα πολλά τους κακουργήματα
Με συμφορές, όχι λιγότερες, κι ακόμα
θα τα πληρώσουνε και με άλλες: το κακό (807-815).

Έτσι, η πολυάνθρωπη και ασεβής Ασία προς τους
θεούς και στα ιερά των Ελλήνων, τιμωρήθηκε από τη
θεία δίκη με την ήττα της στη ναυμαχία της Σαλαμίνας.
Αποκαθίσταται, λοιπόν, η ισορροπία των δύο κόσμων
και οι ολιγάριθμοι Έλληνες, με τη συμβολή των θεών,
υπερίσχυσαν.

Επιπλέον, μέσω της εμφάνισης του Δαρειού, καθίσταται
σαφές ότι οι αντιθέσεις: θάλασσα και στεριά, ελευθερία
και μοναρχία, Έλληνες και βάρβαροι, δεν είναι
οριοθετημένες μεταξύ τους αλλά υφίστανται λόγω της
θέλησης των θεών και τα όριά τους δεν επιδέχονται
καμία παραβίαση από ανθρώπινη παρέμβαση.¹² Ο
Ξέρξης, όπως επιμένει το είδωλο του Δαρειού,
κατασκευάζοντας τη γέφυρα πάνω από τον Ελλήσποντο
επιχείρησε να νικήσει τους θεούς και τον ίδιο τον
Ποσειδώνα.¹³ Η καταστροφή προκλήθηκε εξαιτίας του
νεαρού της ηλικίας του Ξέρξη, αλλά και της «μεγάλης
αναίδειας του».¹⁴

iii. Πόλεμος – θάνατος – θρήνος

Στην τραγωδία του Αισχύλου ενυπάρχει ακόμη ένα
μεγάλο θέμα: ο πόλεμος, ο θάνατος και ο θρήνος που
αποτελούν κοινή μοίρα όλων των ανθρώπων. Οι
Πέρσες λατρεύουν τον μονάρχη τους όπως τους θεούς,
σε αντίθεση με τους Αθηναίους που όχι μόνο δεν
λατρεύουν κανέναν άνθρωπο αλλά εφάρμοζαν και την
πρακτική του εξοστρακισμού ώστε να αποπέμψουν
κάποιον από την κοινωνία των πολιτών που θωρούσαν
επικίνδυνο.

Ο πόλεμος ανήκει και στους δύο κόσμους: των Περσών
και των Ελλήνων. Ανήκει, δηλαδή, τόσο στους
δουλοπρεπείς και ισχυρότερους -από άποψη
αριθμητικής υπεροχής- Πέρσες, όσο και στους
ελεύθερους Έλληνες. Ο θάνατος, επίσης, ανήκει σε

όλους τους ανθρώπους. Οι Πέρσες θρηνούν τους
χαμένους άνδρες. Θρηνεί όμως και η Άπποσα γιατί εκτός
από βασίλισσα της Περσίας είναι και μητέρα του Ξέρξη.
Ο μεγάλος βασιλέας Ξέρξης εμφανίζεται
κουρελιασμένος και καταρρακωμένος από το μεγάλο
χαμό. Ο θάνατος και ο θρήνος, λοιπόν, δεν ανήκει μόνο
στους «κοινούς» θνητούς, αλλά ανήκει σε όλους τους
ανθρώπους, από τον πιο «μικρό» μέχρι και το μονάρχη.

Επίλογος

Η τραγωδία των Περσών χαρακτηρίζεται από την
πρακτική των αντιθέσεων. Οι αντιθέσεις που εξετάσαμε,
βάρβαροι – Έλληνες, μοναρχία – δημοκρατία,
πολυάριθμος – ολιγάριθμος λαός, εφάπτονται στον
κεντρικό άξονα που διαπερνά ολόκληρο το έργο.
Παρουσιάζοντας την πλευρά των Περσών, ο Αισχύλος
καταφέρνει να δημιουργήσει στο δημοκρατικό κοινό
που απευθύνεται τις εικόνες αυτών των αντιθέσεων
οξύνοντας τη φαντασία του.

Μέσα από το έργο προβάλλονται, παράλληλα, οι ιδέες
των μεγάλων θεμάτων. Συγκρούονται δύο εντελώς
διαφορετικοί κόσμοι και υπερτερεί αυτός με τη
μικρότερη, αριθμητικά, δύναμη, αφού αυτό ήταν το
θέλημα των θεών. Ο πόλεμος, ο θάνατος και ο θρήνος
αποτελούν φύση όλων των θνητών, ανεξάρτητα από το
αξίωμά τους.

Βιβλιογραφία

Cartledge, P. 2007. *Θεατρικά έργα με βάθος: το θέατρο
ως διαδικασία στη ζωή των πολιτών της αρχαίας
Ελλάδας*. μτφ. Ρόζη, Λ. Βαλάκας, Κ. Στο: P.E. Easterling
(επιμ.). *Οδηγός για την Αρχαία Ελληνική
Τραγωδία*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις
Κρήτης, σ.σ. 3-52.

Meier, C. 1997. *Η Πολιτική Τέχνη της Αρχαίας
Ελληνικής Τραγωδίας*. μτφ. Μανακίδου, Φ. Αθήνα:
Καρδαμίτσα.

Said, S. 2010 Gregory. *Η τραγωδία του Αισχύλου*. Στο
Gregory, J. (επιμ.). *Όψεις και Θέματα της Αρχαίας
Ελληνικής Τραγωδίας*. 31 *Εισαγωγικά Δοκίμια*. επιμ.
μτφ. Ιακώβ, Δ. Αθήνα: Παπαδήμας, σ.σ. 295-373.

Μουλλάς, Π. 2000. *Αισχύλου Πέρσες*. Αθήνα: Στιγμή.

Πετρίδης, Α. 2010. *Από το Αρχαίο Ελληνικό
Δραματολόγιο, Αισχύλου Πέρσες*. Μέρος Β'. Στο:
Σύγχρονη Άποψη, τ. Μαΐου -Ιουνίου, σ.σ. 96-98.

¹² Meier (1997), σ.103.

¹³ Ο.π. σ.101.

¹⁴ Said (2010), σ. 305.